

ODGOVORNI TURIZAM - Synderesis, sapientia i scientia

Birkaš E, Major Đ

Turistička organizacija opštine Senta

Sažetak

Realizacija turizma u kontekstu odgovornosti predstavlja problematiku istorijsko- društvenog i ekonomskog prostorno-vremenskog kontinuuma; problematiku mogućnosti za jednovremenjavanjem ovih prostora. Studija želi naglasiti da se srž problematike može jedino poimati u dubini opšte problematike turizma, kao pitanje ovremenjavanja istorijsko-društvenog prostora koje, međutim vodi ka grandioznom pitanju sadašnjice: ima li svoj gravitacioni pravac, tj. sadržaj ona ljudska aktivnost koja stvara ovremenjene prostore? Ad deliberandum.

Studija je na stanovištu da kontekst odgovornosti zahteva prevazilaženje one dimenzije interpretiranja gde se subjekt poima kao krajnji human-singularitet, te savršeno poklapanje odgovornosti sa dominantnom i aktuelnom formom ovremenjavanja prostora pretpostavlja paradigmu učestvujuće svesnosti (participating consciousness), svesnosti jedinstva koja – Berđajevim izrazom – nikada nije logička već je po definiciji egzistencijalna.

Studija na bazi jednog temeljnog poučavanja nove narative turizma, prvenstveno zbog volumenskog ograničavanja, ne obećava ništa više osim prezentacije glavnih atributa ovog sve rasprostranjenijeg poimanja turizma – uz prikaz jedne konkretne prakse, ali sve to čini sa naglašavanjem da je kvalifikacija delovanja aktera moguća samo duž prethodnog promišljanja shvatanja strukture prostora i vremena – duž revrednovanja motivacionog horizonta (Anzenbacher, A 1987, 264.p.), te tako i samog termina odgovornosti i slobode. Odgovornost samo onda može postati orijentacijom turističkih aktivnosti, ako se u prvi plan stavlja repoimanje (re-vrednovanje) civilizacijskih tekovina u bezvremenskoj perspektivi.

Ključne reči: Odgovorni turizam, Etika, Lokalne vrednosti, Poštovanje

RESPONSIBLE TOURISM

Abstract

Realising tourism in the context of responsibility is a problem of historical-social and economic time-space continuum; the problem of possibility of temporal unification of these parts. The study aims to emphasize that the essence of problem can only be understood in the depth of a general problematic of tourism, as a question of temporalisation of

historical-social space, which, however, leads to a grand question of today: does the human activity which creates temporalised spaces have its own gravitational direction? Ad deliberandum.

The study proposes the viewpoint that the context of responsibility requires overcoming the dimension of interpretation where the subject is understood as an ultimate human-singularity and a perfect match of responsibility with a dominant and current form of temporalisation of time suggests a paradigm of participating consciousness, the consciousness of unity, which, in Berdyaev's words, is never logical, but existential.

The study, on the basis of a meticulous studying of a new narrative of tourism, primarily due to volume restrictions does not go beyond presenting the key attributes of this ever-expanding understanding of tourism – with a demonstration of a concrete practice – but all this with an emphasis that qualification of the actors' activities is possible only along the lines of a previous consideration of comprehension of structure of space and time – along the revalorisation of a motivational horizon (Anzenbacher, A 1987, 264.p.) and also the very term of responsibility and freedom. Responsibility can only then become an orientation of tourist activities, if the primary focus is set on re-comprehension (revalorisation) of civilisational legacies in a timeless perspective.

Keywords: Responsible tourism, Ethics, Local values, Respect

TIMS Acta (2012) 6, 81-89

Ontologija odgovornog turizma

Problematika odgovornog turizma par excellence vodi ka pitanju mogućnosti nadmašivanja takvog poimanja zadatka i cilja turizma koji se odnosi na funkcionisanje funkcionaliteta, te čini neophodnim napuštanje intelektualne dimenzije u kojoj je vrednosti moguće interpretirati isključivo u zupčaniku funkcionaliteta i relativiteta – vremenskog. Ovdebit je vreme, vreme međutim svoju smisao osvaja u samoj večnosti (Heidegger, M 1992).

Važnost odgovornosti – odgovornog delanja – aktora postaje izuzetno naglašeno momentom realizacije turizma u globalnom prostoru. Najsveobuhvatniji kontekst diskursa o odgovornom turizmu je nov odnos racionalizma i sistema vrednosti. Ni jedno ljudsko delanje se ne može okarakterisati svesnim sve dotle dok čovek ne postane svestan svoje suštine, smisla i cilja sopstvene biti, što znači da je narativa odgovornog turizma besmislena u kontekstu

funkcionaliteta. Odgovornost je u funkciji sublimacije substancijaliteta u egzistenciju. Neosporno je da se moralno zlo mora prevladati, ali pri tome i dalje ostaje nepojmljiv način na koji čovek sebe može učiniti dobrim/boljim. Vredi pozivanje na knjigu *Ka temeljnim izvjesnostima* profesora Buhe u kojoj piše da princip zla suštinski nije apstraktna negacija dobra, stvar "moralne slabosti" – kako se to moglo ranije tretirati – nego on prerasta u novi svojevrsni "faktum uma", s kojim se ne zna šta raditi (Buha, A. 1999, 62.p.). Prema tome moralna odgovornost ne predstavlja problem odnosa srca i uma, gde logika uma posreduje zakone srca, već se javlja kao problem samog uma, ili još preciznije kako iz nagnuća – nastrojenosti proističe instrumentalna upotreba uma, odnosno slobode (Balj, B. 2005, 174.p.).

Ispoljavanje slobode pretpostavlja realizaciju jednosuštinstva prava i obaveze što znači da je pravo najviši stepen odgovornosti, a odgovornost najveće pravo (Major, Gy. 2005, 196.p.). Moralnu vrednost neke aktivnosti (*bonitas et malitia actus*) određuje unutrašnji akt

volje (*actus interions voluntatis*) - što znači zavisnost moralnog kvaliteta delatnosti od motivacija, podsticaja, senzibilnosti (*ex intentionefinis*) (Toma Akvinski Summa theologica—11 q. 19 a. 5-6).

Nova narativa turizma

U stručnim i naučnim radovima se u skorijoj prošlosti pojavio pojam odgovornog turizma (responsible tourism), koji odražava gledište održivog turizma, ali njegovo značenje obogaćuje naglašavanjem odgovornosti, a priori željom za savešću onih koje turizam u bilo kom vidu dotiče.

Doktrinalni temelji odgovornog turizma

Herold Gudvin, profesor na Univerzitetu Metropolitan, smatra se glavnim istraživačem iz oblasti odgovornog turizma, nazivaju ga i „ocem“ odgovornog turizma. U centru njegovih istraživanja (Videti: Goodwin, H. 2007, 2009) najznačajniju tačku predstavlja smanjivanje negativnih uticaja turizma na sredinu. 2000. godine Gudvin je osnovao Međunarodni centar odgovornog turizma. (International Centre of Responsible Tourism – ICRT), koji igra vodeću ulogu u osmišljavanju i promovisanju ideje odgovornog turizma. Pod rukovodstvom Herolda Gudvina, pokrenuta je građanska inicijativa za postavljanjem kriterijuma za organizovanje putovanja u skladu sa odgovornim turizmom. Herold Gudvin i Džastin Frensis su 2001. godine osmislili internet sajt sa ciljem da stvore portal koji će pružati mogućnost organizatorima putovanja i hotelijerima da pomoću njega ostvare prezentaciju i prodaju svojih usluga. Na sajtu postoji više stotina članova i predstavlja svojevrsni način preduzetništva. Hotelijeri i turističke agencije se takmiče da udovolje brojnim definisanim zahtevima i da budu prisutni sa svojom ponudom. Na sajtu su zastupljeni mnogobrojni sadržaji za ispunjavanje slobodnog vremena: od porodičnih letovanja, bekpek putovanja, ronjenja, pa i

poštovanja ekopansiona sa pet zvezdica. Ovaj sajt pruža mogućnost i za one turiste koji žele da noće u jurtama sa nomadima. Svaki putnik, shodno svom ukusu, može da pronađe sadržaj koji će ga zadovoljiti. Pored ovoga, sajt pruža i savete za turiste, na koji način mogu postati odgovorni turisti, a istovremeno pruža savete kako odabrati usluge turističkih agencija. Kriterijumi su strogi, ali ne i neostvarivi. Gudvin je glavni organizator Svetskog Dana odgovornog turizma, koji se obeležava od 2007. godine. Imao je veliku ulogu u definisanju dveju važnih deklaracija: „Cape Town Declaration“ i „Kerala Declaration“. Po Gudvinovoj definiciji odgovorni turizam ističe da tokom putovanja turista samim prisustvom na destinaciji treba da izaziva pozitivne promene, ali tako da boravak i u njima generiše pozitivna osećanja. U centru istraživanja profesora Gudvina je pokušaj redefinisanja turizma u igri sa pozitivnim zbirom.

Koordinate prakse odgovornog turizma

Ideja odgovornog turizma se pojavila isticanjem pitanja održivosti, ali se mnogo kasnije formirao sam pojam, koji se ni danas ne upotrebljava uvek u odgovarajućem značenju. Godine 1990, nekoliko britanskih turističkih organizacija započelo je vođenje kampanje u duhu odgovornog turizma, a 1998. godine napisano je delo „The Travelling in the Dark“ u kome je istaknuta važnost odgovornog ponašanja organizatora putovanja. U 2000. godini, AITO (Organizacija nezavisnih putničkih agencija) je među prvima definisala principe odgovornog turizma, što je ubrzo usvojila i Organizacija tur operatera (Federation of Tour Operators). Na osnovu tih principa i njihovim pridržavanjem tokom putovanja, izazivaju se pozitivne promene na ciljnim teritorijama. One mogu biti od privrednog i društvenog zanačaja, a mogu da utiču i na prirodnu okolinu. Po pitanju odgovornog turizma presudna je 2002. godina. Te godine je u Južnoafričkoj Republici održana konferencija na temu odgovornog

turizma. Učestvovalo je dvadeset zemalja, i tada je usvojena i Deklaracija iz Kejptauna. (<http://www.environment.gov.za/sustdev/documents/pdf/TheCapeTownDeclaration.pdf>)

U deklaraciji je izražena saglasnost sa smernicama iz Globalnog etičkog kodeksa u turizmu, i tada su određene karakteristike odgovornog turizma:

- Minimalizovanje negativnih privrednih, ekoloških i društvenih uticaja.
- Generisanje veće privredne dobiti za lokalno društvo, čime se povećava dobrobit stanovništva, zaposlenost i osiguravajuća mogućnost uključivanja lokalnog stanovništva u turizmu.
- Lokalno stanovništvo se uključuje u odlučivanje, naime ove odluke utiču na svakodnevni život i kvalitet življenja receptivnog stanovništva.
- Daje se doprinos očuvanju prirodne i kulturne baštine.
- Pruža se trajan i nezaboravan doživljaj turistima time što dolaze u kontakt sa lokalnim stanovništvom, bolje upoznaju lokalnu kulturu, društvene i prirodne odnose.
- Smatraju se važnim veze zasnovane na međusobnom poštovanju, dok veze izgrađene između turista i lokalnog stanovništva jačaju identitet stanovništva i poverenje prema turistima koji stižu u njihovu sredinu.

Na konferenciji je istaknut značaj saradnje između svih aktera u turizmu – organizatora putovanja, pansiona, državnih institucija, civilnih organizacija, lokalnog stanovništva, turista; a poenta jeste uzimanje udela u preuzimanju odgovornosti. Ovo preuzimanje odgovornosti u svakoj oblasti i u svakom dotičnom slučaju ima drugačije značenje. Učesnici u turizmu moraju da nauče svoje uloge. Kod organizatora putovanja to znači da bi putovanja trebalo da se usmeravaju u mesta u kojima se materijalnim prilivom od turizma može povećati razvoj lokalne privrede. Pri

tome pansioni moraju da vode brigu o zaštiti životne sredine. Turisti, pre putovanja, moraju da nauče nešto o destinaciji, kako bi se što bolje uklopili u lokalno stanovništvo.

Godine 2006, više od milion ljudi je u okviru forme odgovornog turizma putovalo po svetu, a po prognozama podatak se godišnje povećava za 25% (ICRT, 2007).

Godine 2008 je u Koči održana II konferencija o odgovornom turizmu, na kojoj je učešće uzelo 29 zemalja sa 503 delegata (među njima su bile međunarodne organizacije, vladine organizacije, lokalne zajednice, aviokompanije, pansioni, organizatori putovanja, civilne organizacije i mediji). Važno je istaći da su učesnici bili iz raznih oblasti turizma, sa različitim iskustvima i kulturom, što je doprinelo da se u što više tačaka dotakne pitanje odgovornosti. Tokom konferencije su ispitivane promene koje su se desile od objavljivanja Deklaracije iz Kejptauna. Izdata je Kerala deklaracija (<http://www.responsibletourism2008.org>), u kojoj je pokušano definisanje načina ostvarivanja teorije odgovornog turizma u praksi. (Treba se koncentrisati na dobrobit lokalne privrede, na lokalnu kulturu i okolinu i cilj je, između ostalog i razumna podela dobiti. To može da funkcioniše tako, da umesto multinacionalnih kompanija funkcionišu lokalna preduzeća. Istaknuta je i uloga medija, koje ima veliku ulogu u formiranju prave slike o jednoj destinaciji. Bitno je da se ove destinacije prikažu u pravom svetlu).

U okvirima odgovornog turizma svako je odgovoran za nešto. Turisti treba da preuzmu na sebe odgovornost sačuvanja lokalnih vrednosti. Treba ih naučiti da promene stav, da osećaju da nisu kod kuće, da ne smeju da budu rasipni – tačnije da se ne ponašaju kao da im je sve dozvoljeno. Naprotiv, oni još više moraju da obrate pažnju na svoju okolinu. Odgovorno ponašanje podrazumeva traženje pristanka lokalnog stanovništva na odgovorno ponašanje. Učenje, usvajanje stavova se ne odnosi samo na sopstvenu odgovornost turista, već je to zadatak i organizacija koje

su u dodiru sa turizmom i vladinim organizacijama. Ovo je deo i njihove odgovornosti. Mora se biti odgovoran u očuvanju prirodnih i društvenih sredina ciljnih destinacija. Pozitivno je kada organizatori putovanja stupaju u partnerske odnose sa pansionima koji su u lokalnom vlasništvu jer tako obezbeđuju da prihod ostane lokalnoj privredi, što naravno doprinosi održivom razvoju.

Odgovorni turizam teži minimaliziranju negativnih efekata na lokalne vrednosti uz pokušaj maksimalizacije pozitivnih uticaja na lokalnu privredu, na ekologiju i na lokalno društvo u celini, tj. teži povećanju dobrobiti za lokalnu zajednicu. Bitan element ove nove narative turizma je da lokalno stanovništvo želi da se uključi u proces odlučivanja. Odgovorni turizam teži očuvanju prirodne i kulturne baštine. Turistima je omogućena komunikacija sa lokalnim stanovništvom, pružajući im tako mogućnost dodira sa autentičnim vrednostima. Turistima se ovim konceptom zaista otvara mogućnost uvida u lokalnu kulturnu, u lokalne društvene i ekološke odnose. Stvara se baza međusobnog poštovanja između turista i lokalnog stanovništva. Ovaj vid turizma osigurava promenu pravca strele vremena: modernizam se uliva u tradicionalizam i budi se odgovornost za tradicionalnim vrednostima (ICRT, 2002.).

Odgovorni putnik

Svetska turistička organizacija Ujedinjenih nacija je na osnovu Kodeksa globalne turističke etike formulisala čitav niz praktičnih saveta koji se odnose na to kako neko može da postane odgovorni turista. Naziv izdanja je „Odgovorni turista i putnik“ (<http://ethics.unwto.org/sites/all/files/docpdf>) (preuzeto: 22.03. 2012.), a predstavlja praktični vodič kako se tokom putovanja vrši očuvanje okoline, kako se prouzrokuje što manje trajna šteta po okolinu tokom boravka. Ukoliko se prate saveti iz knjige ne samo da će i okoline ostati očuvane, već se doživljaji stečeni

tokom putovanja mogu učiniti sadržajnijim. Prema ovom izdanju moralni turista je prvenstveno otvoren prema stranim kulturama, socijalnim i kulturološkim običajima, poštovanju ljudskih prava, pri tome ni na koji način ne učestvuje u materijalnom, fizičkom, niti seksualnom izrabljivanju lokalnog stanovništva – naročito dece. Pomaže u očuvanju prirodne okoline čuvajući biljni i životinjski svet; ne učestvuje u indirektnom uništavanju prirode (kupujući suvenire napravljene od prirodnog blaga), niti direktnom (ne lomi korale, ne skuplja školjke i morske zvezde). Moralni turista poštuje izgrađene objekte kulturnog nasleđa i svetilišta. Trudi se da putujući pomogne da stanovništvo receptivne teritorije stekne privredne i socijalne prednosti. Umesto robe iz uvoza kupuje isključivo proizvode lokalnih zanatlija, odseda u pansionima u domaćoj radinosti. On proučava i trudi se da prihvati tradiciju, norme i navike ciljne destinacije. Izbegava ponašanje ili odevanje koje bi bilo uvredljivo za lokalno stanovništvo. Pre putovanja se upoznaje sa pravnim i zdravstvenim sistemom zemlje koju želi da poseti i uzdržava se od ilegalne zloupotrebe opojnih sredstava.

Najpoznatija britanska turistička agencija „Responsibletravel.com“ popularizuje etički turizam. Ovo popularizovanje vrši i najpopularnija edicija turističkih vodiča „Lonely Planet“ i to kroz svoj sopstveni etički kodeks u kojem turistima sugerišu da nauče nekoliko reči na jeziku ciljne destinacije, kako bi izrazili poštovanje i potrebu za sticanje poverenja lokalnog stanovništva. Smatraju da treba izbegavati lošu naviku zapadnih civilizacija, tj. da za svaku pojavu treba naći objašnjenje. Ove tačke ukazuju na to kako turisti ili putnici mogu da učine više radi sačuvanja prirodne okoline i kako mogu odgovorno da se ponašaju prema lokalnom stanovništvu. Poštovanjem navedenih stavova turisti uzimaju maksimalno učešće u ostvarenju odgovornog turizma.

Turizmom izazvane pozitivne promene u prirodnoj, društvenoj sredini i privredi mogu dovesti do značajnih promena kvaliteta života u receptivnoj sredini,

veoma je bitno da turisti budu svesni eventualnih posledica i da imaju znanja o značenju odgovornosti.

Zapovesti odgovornog putnika

1. Pre svake aktivnosti i izdatog novca, razmislimo kakve će efekte izazvati naša akcija!
2. Ukoliko ima mogućnosti, umesto avionom putujmo vozom, umesto automobilom putujmo biciklom!
3. Izbegavajmo velike turističke grupe, velike autobuse, turistima preplavljene atrakcije!
4. Čuvajmo prirodu, staništa divljači! Nemojmo nositi kući biljke, korale, trofeje životinjskog porekla!
5. Birajmo hotele koji su u vlasništvu lokalnog stanovništva!
6. Poštujmo lokalnu kulturu i običaje! Trudimo se da upoznamo lokalno stanovništvo!
7. Birajmo proizvode napravljene u mestu, lokalna tradicionalna jela!

"Život je avantura", projekat za istraživanje odgovornog turizma

"Život je avantura" je projekat osnovan 2006. godine za organizovanje putovanja radionice za istraživanje odgovornog turizma Univerziteta u Pečuju. Suština ideje jeste da nauči ljude da ukoliko se obrate meštanima kao putnici, pomenuti će biti otvoreni i ljubazni prema njima i neće ih prevariti. Na putovanjima drže predavanja iz geografije kako bi njihovi putnici dobili opširniju sliku o putničkim destinacijama. "Život je avantura" nije turistička agencija orijentisana prema profitu. Svoja putovanja organizuju u saradnji sa turističkom agencijom *World turs* koja ima slična načela, kako ne bi kršili zakonske odredbe za organizaciju putovanja.

Jedan od najvažnijih zadataka istraživačke radionice jeste oživljavanje gotovo nepoznate teorije odgovornog turizma i prikazivanje njegovih prednosti u odnosu na masovni turizam. Njihova putovanja su odgovorna jer u najmanjoj mogućoj meri opterećuju

okolinu, koriste lokalni masovni prevoz, prenočište kod lokalnih ljudi, privatno ili prenočište za turiste, hrane se u lokalnim restoranima. Trošenjem novca žele da doprinesu jačanju lokalne privrede i egzistencije meštana. Ukoliko se ne ponašaju ovako, meštani će ih smatrati tipičnim masovnim turistima i neće otvoreno stupati u vezu s njima. Meštani na destinacijama se smatraju domaćinima a ne ponuđačima roba za potrošnju.

Cilj projekta je da nauči ljude ispravnom načinu putovanja i tome kako da se ponašaju odgovorno na putovanjima koja sami organizuju. Skreću putnicima pažnju na ekološke, društvene i moralne štete koje donosi masovni turizam.

Istraživačku radionicu vodi dr. Klara Hajnal, adjunkt Univerziteta u Pečuju, koja vrši istraživanja i na polju održivog razvoja. Vođa projekta je Peter Haršoš koji vodi ture. Vodiči tura i njihovi pomoćnici su nastavnici geografije ili mladi koji rade u drugim naučnim oblastima (biologija, geografija, geologija) sa znanjem različitih stranih jezika i putničkim iskustvom. Svaki vođa ture je fakultetski obrazovan, razume se u svoju struku, otvoren, poseduje pedagoški senzibilitet i svest o misiji. Vodiči ture ostaju sa grupom tokom puta i ne samo što ih vode, već ih i edukuju. Njihov zadatak je prikazivanje prednosti skoro nepoznatog odgovornog turizma u praksi potencijalnim turistima, nasuprot manama masovnog turizma, upućivanje učesnika u detalje individualnog putovanja, neformalno geografsko obrazovanje odraslih, privlačenje pažnje na ekološke, društvene i moralne štete prouzrokovane masovnim turizmom. Cilj u toku putovanja jeste da učesnici nauče preuzimanje odgovornosti kao i da šire svoje vidike.

Uprkos svom imenu, "Život je avantura", ovaj projekat ne organizuje avanturističke ture, već putovanja kojima pokušava da približi putnike meštanima, da ih upozna sa dotičnom kulturom i pruži im doživljaje koje ne bi okusili na npr. ol-inkluziv letovanju.

Svoj cilj mogu da postignu najefikasnije ako posete neku daleku kulturu, drugačiju od zapadne. Tako su njihove ciljne destinacije mahom u jugoistočnoj Aziji. Ovim teritorijama daju prednost jer su jeftine, ljudi su neposredni, lako je putovati masovnim prevozom i ima puno lokalnih prenoćišta. Daleke destinacije i strane kulture u njima doprinose stvaranju posebnog doživljaja i efikasnije bude svest o odgovornosti, globalno i lokalno. Putovanja se organizuju tako da se formiraju male grupe, najviše do 12 učesnika. Ovo je, između ostalog, korisno i zbog toga što na ovaj način putnici imaju mogućnost da se upoznaju kao i da sklapaju prijateljstva. Zbog malog broja učesnika mogu da koriste lokalni masovni prevoz što je važan stub odgovornog turizma. Druga prednost male grupe jeste ta da im je lakše naći prenoćište kod lokalnih meštana, privatno ili u manjim prenoćištima. Vodiči ture mogu da stvore prisniji kontakt sa pojedinačnim putnicima koji onda imaju osećaj da se neko brine o njima. Kreću unapred isplaniranom rutom. Biraju destinacije tamo gde je masovni prevoz izgrađen kako ne bi trebalo da iznajme prevozna sredstva. Zbog malog broja, 12 učesnika, nakon nekoliko dana, putnici se osećaju kao da putuju sa prijateljima, a ne da učestvuju u uplaćenju turi. Sve u svemu putovanja u malim grupama, sa rancem, su najličniji, najefikasniji način turizma.

Tokom puta, važno je načelo lokaliteta, odnosno pokušaj da turisti žive onako kako meštani žive. Prisustvom ih ne ometaju u obavljanju svakodnevnih poslova, trude se da se stope sa lokalnom okolinom, kulturom. Stvara se prilika za komunikaciju sa meštanima. Prilikom izbora prenoćišta turisti izbegavaju hotele u inostranom posedu i trude se da koriste samo prenoćišta u posedu lokalnih stanovnika. Za te svrhe koriste kampinge, bungalove, hostele ili samo okače viseći krevet u džungli što može da bude nezaboravan doživljaj za urbanizovanog turistu sa zapada. Tokom putovanja vodiči imaju zadatak da informišu putnike što podrazumeva čitav opus informacija koje ne bi dobili ni iz turističkih knjiga. Tako

je ovo putovanje i neka vrsta geografske prakse. Tokom putovanja se promena lokacije vrši zajedno, a na samim lokacijama je program slobodan. Za što bolje sprovođenje vodiči nude fakultativne programe.

Nakon izražavanja želje za učešćem, stupaju u kontakt sa putnicima i skreću im pažnju da detaljno pročitaju informacije na sajtu, posebno stranice koje se tiču izabranog putovanja i deo "najčešća pitanja", i da tek nakon toga odluče o učešću. Iz načela odgovornosti projekta "Život je avantura" proizilazi da bi trebalo da daju opširnije informacije o putovanju (Na primer koliko će put biti nomadan, koliko će noći provesti u šatoru ili pod vedrim nebom, hoće li to biti odmaranje na plaži ili veslanje na moru, hoće li imati toplu vodu i peškir u bungalovu od bambusa usred džungle ili će gekoi piljiti u njih sa zida itd. Ne vredi ugrožavati raspoloženje putnika takvim iznenađenjima). Pružanje korektnih informacija o načelima i organizaciji putovanja deo je odgovornog poslovnog pristupa. Na ličnim sastancima se pruža mogućnost da se putnik upozna sa vodičima tura i na osnovu lične simpatije i detaljnih informacija odluči o učešću. Putnik tako dobija priliku da mu se pre uplate iskristališe da li zaista traži ovakav doživljaj i da li odgovorno prihvata putovanje koje oni nude. Zato je izuzetno važan lični sastanak pre uplate kotizacije.

Učestvovanje u putovanju je nemoguće bez ličnog sastanka (ako je to nemoguće, trebalo bi barem obaviti duži telefonski razgovor). Trideset dana pre putovanja organizuje se obavezan sastanak grupe. Tu se putnici međusobno upoznaju i mogu da postavljaju pitanja koja su se javila od poslednjeg sastanka. Ovo je prilika da se dogovore šta je sve potrebno obezbediti od opreme, ali i koji lekovi, vakcine...

Inače, ne postoji ništa ekstremno u putovanju sa rancem, nema potrebe za natprosečnom kondicijom ili na primer posebnim sposobnostima. "Život je avantura" putovanja nisu ture preživljavanja, ali ipak nije svima normalno bezbrižno uživanje u putovanju sa rancem. Svrha putovanja nije samo sticanje turističkih doživljaja, već i toga da putnici zahvaljujući stečenom

znanju i iskustvu koriste načela održivosti i odgovornosti u drugim oblastima života. Rukovodioci grupe "Život je avantura" smatraju važnim da ostanu u kontaktu sa bivšim putnicima i nakon povratka kući, kako bi pratili da li je putovanje ostavilo bilo kakav uticaj na živote putnika. Među učesnicima putovanja se psihološkim testovima pokušavaju razmotriti kakav to dugoročni uticaj ostavljaju odgovorna putovanja na svakodnevnicu učesnika putovanja. A sama odgovornost se sastoji u tome da putnici, u skladu sa Globalnim etičkim kodeksom turista, svoj godišnji odmor provode tako da time pomažu lokalnu sredinu, privredu i lokalnu zajednicu, to jest, ne izolovano, iznajmljenim autobusima, distancirano od meštana, već zajedno sa njima lokalnim prevoznim sredstvima, jedući lokalnu hranu i spavajući u prenoćištima koja su u posedu lokalnih porodica. Kroz sve ovo se stiču dublja znanja o njihovoj kulturi i okruženju. Pored toga, mali broj saputnika pozitivno utiče na razvijanje prijateljskih odnosa među učesnicima, tako da je ovo neka vrsta prijateljskog odnosa.

Tim "Život je avantura" veruje da je svet dostigao tačku u kojoj je nedopustivi luksuz putovati neobraćajući pažnju na svoje okruženje i društvene štete izazvane putovanjima. Osnovana je teorija prema kojoj postoji "vaga odgovornog putovanja". Jezičac vage se pomera u pozitivnu ili u negativnu stranu u zavisnosti od toga da li putnik može da ponese sa sobom nešto što je naučio od meštana sa destinacije putovanja i da li je u stanju da to pozitivno iskoristi. Na primer, ako neko putuje u oblast u kojoj manjka pijaća voda i tamo na sopstvenoj koži oseti kako je teško svaki dan donositi vodu u kantama pešačeći više kilometara, možda ubuduće kada bude prao zube kod kuće neće nepotrebno isprazniti slavinu. Naravno nije lako kvantifikovati, na primer da li može ekološke štete izazvane vrućinom dugoročno da nadoknadi smanjenjem potrošnje vode, ali istraživanje ima za cilj da pokuša da to nekako izmeri. Na posletku, za sada samo u malim razmerama sprovedeno istraživanje

pokazalo je bolje rezultate od očekivanih. Anketirano je 100 učesnika ovog projekta i 100 učesnika tradicionalnih masovnih putovanja o tome da li su se nakon nekoliko putovanja promenili, i ako jesu, u kom pravcu. Na osnovu odgovora može se zaključiti da su oni koji su ostvarili bliži kontakt sa meštanima i imali dublji uvid u njihove živote postali otvoreniji, vidici su im postali širi, postali su savesni potrošači i pažljiviji prema pitanjima zaštite životne sredine nego ikada ranije. "Poneli su nešto" sa sobom, pomerivši jezičac vage prema pozitivnom. Za razliku od njih, na osnovu odgovora učesnika masovnih putovanja koji nisu ostvarili bliži kontakt sa meštanima, može se zaključiti da većina njih slično gleda na odnos turista i lokalaca kao i pre, i dok su svakako postali opušteniji i privremeno čilijii, putovanje nije izazvalo promene u pravcima koji bi mogli da budu pozitivni u domaćem okruženju. Kod njih će jezičac verovatno ostati na negativnoj strani vage.

Cilj "Život je avantura" projekta je da obezbedi jedinstven i poseban način, ekskluzivno iskustvo koje se javlja sa najpotpunijom odgovornošću. Destinacije su udaljene zemlje, strani predeli i kulture. Objašnjenje i cilj ovoga je da se kroz ovakav doživljaj može efikasnije probuditi osećaj globalne i lokalne odgovornosti koja je deklarirana odgovornost svih nas. Želeli bi da pokažu da održivost i odgovornost nisu prazni pojmovi već uslovi globalnog osveščavanja čovečanstva kao i doživljaji koji potpomažu dostizanje doživljaja jedinstva, iskonske želje čovečanstva. Želja je da se prikaže da prirodna i kulturna raznolikost, raznovrsnost, čine svet koji je jedna jedinica, a to jeste najvažniji uslov za razvoj.

Zaključak

Zarazno šireća groznica beskonačne potrošnje, koja apsolutno oskudeva čak i u elementarnim segmentima odgovornosti krajem prošlog veka iznenada je preletela u sveopštu krizu. Prvenstveno znači ne od nesebičnih

načela predvođeni, već pretežno u inspiraciji usled stesnih mogućnosti, sve više prostora dobijaju u privredi i kulturi podjednako nove narative koje nasuprot samozaboravnosti potrošačkog principa fokusiraju na očuvanje organske ravnoteže prirodnih sistema čak i na račun samoograničavanja čoveka. Narativa Odgovornog turizma postaje moguća za interpretaciju u ovom istorijskom kontekstu, te budi istinsku nadu da će realizacija turizma biti sposobna za eliminaciju onih anomalija razvoja koje su manje-više razorile i redefinisale vekovima uspostavljene ravnoteže, rasturajući i prioritarnu društvenu vrednost, ljudske zajednice.

Naravno, za ostvarenje nije dovoljno pojavljivanje novih sofisticiranih simbola i ideja na nivou propagande, već je neophodno da sama realizacija turizma redefiniše sebe u novoj paradigmi, u paradigmi odgovornosti, koja sublimira u celokupnost *synderesis-a* (*habitus* krajnjeg principa svake delatnosti - *habitus naturalis primorum principiorum operabilium, quae suta naturalis principia iuris naturalis*), *sapientia-e* (spoznaje i aktivnosti u kontekstu krajnjeg cilja biti) i *scientia-e* (spoznaje opštih moralnih zakona na bazi skupa iskustvenog znanja) (Toma Akvinski, 1995, 1—11 q. 19 a. 5-6, Hl q. 91 a. 2; 94 a. 2; 90a.2).

A priori svojstvo savesti jeste fakat horizonta definisanja sopstvenog bića i nije u funkciji konteksta nekog kodifikovanog moralnog zakona (*lex naturalis*). Samo a priori svesnost može poslužiti kao stvarna i sigurna osnova bilo kog samoograničavanja. I baš na bazi ovog suočavanja se može nadati odgovornim odlukama (i u turizmu).

“Što se tiče budućnosti, zadatak vam nije to, da je predvidite, već da je učinite mogućom.” (Antoine de Saint-Exupéry)

LITERATURA

- Anzenbacher, A. (1987): Einführung in die Philosophie, Linz 1981.; *Was ist Ethik? Eine fundamentalethische Skizze*, Düsseldorf
- Aquinói Szent Tamás (1995): Summa Theologie – *A teológia foglaltat* I/2. Telosz, 1995.
- Balj, B. (2005): Kantova etika - Staza za poslovnu etiku? *Arhe* 2004/2 (157-182)
- Berđajev, N. (1991): *O čovekovom ropstvu i slobodi*, Novi Sad, Književna Zajednica Novog Sada
- Birkaš, E. (2012): *Analiza mogućnosti primenijavanja odgovornog turizma u Srbiji*. MA rad, Novi Sad, TIMS
- Buha, A. (1999): *Ka temeljnim izvjesnostima*, Beograd, Plato
- Heidegger, M., (1992): Az idő fogalma, *Kossuth Kiadó* (Der begriff der zeit)
- Goodwin, H. (2007): Advances in Responsible Tourism. *International Centre for Responsible Tourism*. Occasional Paper No. 8.
- Goodwin, H. (2009): Taking Responsibility for Tourism. *International Centre for Responsible Tourism*. Occasional Paper No. 12.
- Major, Gy.: Kvantumtolerancia és létezéselmélet. In.: *Metaelmélet, metafizológia*. (Ed.:Varga, Cs). *Stratégia Kutató Intézet*, 2005 (170-183)
- ICRT, 2002.
- ICRT, 2007.
- <http://www.environment.gov.za/sustdev/documents/pdf/The%20Cape%20Town%20Declaration.pdf> (preuzeto: 15.03.2012.)
- <http://ethics.unwto.org/sites/all/files/docpdf/responsibletouristbrochureen.pdf> (preuzeto: 22.03.2012.)
- <http://www.responsibletourism2008.org/keraladeclaration.php> (preuzeto: 15.03.2012.)

Datum prijave rada: 08.09.2012.

Datum prihvatanja rada: 27.11.2012.

Kontakt

E Birkaš, Turistička organizacija Senta, Glavni trg 1, Senta

E-mail: birkasedina@gmail.com